

In Memoriam Pieter Seuren

13-11-2021

Meer dan 20 jaar is Pieter als onderzoeker aan het Max Planck Instituut verbonden geweest. Hier vond hij zijn wetenschappelijke thuis na zijn pensionering aan de Radboud Universiteit. Het bleken enorme productieve jaren. Vele boeken, vele artikelen verschenen van zijn hand. Bovendien speelde hij een actieve rol in het intellectuele leven van het instituut. Vele lezingen woonde hij bij en becommentarieerde hij met zijn scherpzinnige vragen en opmerkingen. Maar het liefst nog zat hij tijdens de lunch in de cafetaria van het instituut, omringd door een schare jonge promovendi en postdocs. Die vertelde hij over zijn inzichten in de taalkunde, die diende hij van advies, maar dit alles werd gelardeerd met smakelijke en pikante anekdotes over vakgenoten, en wetenschappelijke centra zoals Oxford en Cambridge.

Ook over Pieter zelf zijn meerdere anekdotes te vertellen. Zo vernam ik van een bevriende collega die tegelijk met Pieter lid was van de faculteitsraad van de afdeling filosofie, dat zich het volgende afspeelde tijdens een vergadering van de raad. De filosofiestudenten hadden de faculteitsraad om een kleine financiële bijdrage gevraagd om hun faculteitsblad, *Splijststof* genaamd, wat professioneler te kunnen laten ogen. De voorzitter van de faculteitsraad vond dit niet nodig, met het volgende argument. “Dit kan vandaag allemaal heel goedkoop, want je hebt daarvoor schlabonen.” Pieter stak daarop zijn vinger op en corrigeerde de voorzitter als volgt: “Meneer de voorzitter het zijn schablonen... Schlabonen is een groente.” Met de voorzitter van de faculteitsraad is het niet meer goed gekomen.

Pieter bezat een fenomenale kennis van de taalkunde, maar ook van verschijnselen in vele talen. Altijd had hij een voorbeeld paraat om zijn argument kracht bij te zetten. Dit deed hij in zijn prachtige Oxbridge Engels dat hij zorgvuldig koesterde. Pieter had een grondige hekel aan autoriteit en aan vakgenoten aan wie naar zijn mening ten onrechte te veel autoriteit werd toegeschreven. Een daarvan was de befaamde taalkundige Chomsky, door Pieter stelselmatig als Gomski aangeduid. De ander was de eveneens zeer invloedrijke Ferdinand de Saussure. Pieter legde feilloos bloot dat aan hen toegeschreven inzichten vaak op het werk van anderen, minder bekende

grootheden, berustte. Daarvan legde hij verantwoording af in zijn boeken *Chomsky's Minimalism* in 2004 en *Saussure and Sechehaye: Myth and genius* in 2018. In bepaald opzicht had Pieter een zekere overeenkomst met Johan Cruyff. Beiden opereerden op hun best als er van een zekere wrijving, enige splijtstof sprake was.

Maar naast Pieter als de scherpzinnige criticus, was er ook de Pieter die onbaatzuchtig anderen van advies diende, voor hen in de bres sprong als dat nodig was, en lof toezwaaide aan wie dat naar zijn mening toekwam.

Enkele dagen na zijn overlijden ontving ik van een Braziliaanse collega met wie ik via Pieter contact had gekregen, een condoleance email, dat eindigde met de opmerking: "I just wanted to let you know that, in the many interactions Pieter and I had, he always talked about you with enormous admiration and pride." Ik zeg dit niet om mijzelf hier een compliment te geven. Maar ik vertel u wel dat dit mij ontroerde. Het is een teken van zijn loyaliteit aan en lof voor mensen die dat naar zijn mening verdienden.

In 1995 gaf de beroemde filosoof Daniel Dennett de dieslezing ter gelegenheid van de verjaardag van toen nog de Katholieke Universiteit Nijmegen, thans Radboud Universiteit. Net daarvoor was Dennett's boek *Consciousness Explained* verschenen. Pim Levelt had in aansluiting op de dies de daarop volgende zaterdagmorgen een kleine bijeenkomst met Dennett belegd. Ik mocht daarbij met enkele anderen als toehoorder aanwezig zijn. Pim had vier sprekers gevraagd om op Dennett's nieuwe boek te reflecteren. Nadat de eerste drie sprekers zich van hun taak gekweten hadden, was de laatste beurt aan Pieter. Zijn openingszin, tot Dennett gericht, staat voor altijd in mijn geheugen gegrift. Deze luidde: "*In contrast to the previous speakers I am not going to talk about you. I am going to talk about myself*". Hier was sprake van durf en een zekere vorm van arrogantie. Durf om van de voorgeschreven paden af te wijken. De arrogantie werd hem snel vergeven, want Pieter's zelfverzekerdheid was gebaseerd op kennis van zaken. Hij wist waarover hij sprak en hij wist dat hij dat wist. In die bijdrage beschreef hij zijn eigen intellectuele Werdegang en gedachten over het bewustzijn. Ik wil u een enkele zin niet onthouden:

"So, other than Dennett, I did not get hooked on the philosophy of mind. I was, as I have said, already hooked anyway on the study of language, an addiction

that never left me. But I kept these and related philosophical questions locked away in my mind, only to open the store room from time to time and take the dust off the problems resting there.”

Het is exemplarisch voor zijn prachtige en verzorgde schrijfstijl. Het was altijd een plezier om zijn teksten te lezen.

Maar Pieter was meer dan een excellente taalkundige en cognitiewetenschapper. Hij had een grote intellectuele bagage, zeker ook waar het de geschiedenis betrof. In 2010, ik was inmiddels directeur op het Max Planck Instituut, kwam Pieter naar mijn kamer. “Peter de jeugd van tegenwoordig weet onvoldoende van de geschiedenis. Zou het geen idee zijn dat ik op het instituut een Studium Generale organiseer waarin ik een aantal belangrijke historische perioden bespreek?” Dit leek mij een prima idee en zo geschiedde. In zijn historische lezingenreeks behandelde hij met grote kennis van zaken belangrijke periodes in de geschiedenis, maar wederom altijd doorspekt met smeüige anekdotes over historische figuren en gebeurtenissen die de lezingen aanzienlijk verlevendigden. Ook dit resulteerde weer in een boek, *Excursies in de tijd: Episodes uit de geschiedenis van onze beschaving* (2016). In het Voorwoord daarvan schrijft hij:

“Het grootste wonder van de mens is dat hij uit materie geest heeft gemaakt, inclusief een geheugen, een geheel van herinneringen, niet alleen van zijn eigen, persoonlijk verleden, maar ook van dat van de gemeenschap waarin hij leeft, een gemeenschapsherinnering die zich voortzet door generaties en die men geschiedenis noemt”

In zijn laatste boek, net klaar voor zijn dood, staat opnieuw het wonder van geest centraal. Ook op het laatst was zijn geestkracht ongebroken, ook al wilde het lichaam niet meer. Voor iemand voor wie “the life of the mind” zo belangrijk is geweest was dit te verkiezen boven het omgekeerde scenario.

Het Max Planck Instituut is Pieter grote dank verschuldigd voor zijn steun, zijn wetenschappelijke werk, maar vooral ook voor zijn vele bijdragen aan het intellectuele leven binnen het instituut. Wij zullen hem zeer missen.

Ik eindig met een gedicht van de Griekse dichter Konstantínos Kaváfis, wiens werk door Pieter in het Engels werd vertaald:

The role that he still plays

He is an old man now. His tired, stooping figure,
disabled by the years and also by his past excesses,
slowly staggers through the narrow street.

But yet, as he enters his house, wanting to hide
the misery of his old age, he ponders over
the role that he still plays in the lives of young people.

Now young men frequently quote his verses.

His verbal images now rise before their lively eyes.

Their vigorous minds, bent on pleasure,
their straight and tightly muscled bodies,
are stirred by his description of the beautiful and the lovely.

Net als wij allemaal was Pieter uit sterrenstof gemaakt. Nu keert hij terug in de onmetelijkheid van het heelal.

Peter Hagoort

Uitvaart Pieter Seuren, 13-11-2021

Afscheidsworden

Pieter was klaar met het leven. Hij trok het niet meer in het huis dat hij 15 jaar geleden had gekocht in Bedburg en waar Covid hem erg had geïsoleerd – zo kon hij niet meer zijn bijna dagelijkse gang naar Max Planck maken. Hij verkocht het huis begin juni en moest opeens zorgen er eind september uit te zijn. Grote stress was het gevolg. Het lukte hem niettemin vrijwel al zijn bezittingen van de hand te doen en hij verhuisde naar een huurappartementje in Kleve, waar hij niet aan kon wennen. Tegelijkertijd werkte hij gedurende die hele periode continu en intensief aan de completering van zijn laatste magnum opus, *Thinking, Reality and Language*. De Preface van het boek begint zo: “It has taken a lifetime for this book to come about. It reflects my thinking as it has developed over the past sixty-odd years on the role of the mind as a constitutive element in language and cognition.”

Nog in de week van zijn overlijden stuurde hij het finale manuscript van zijn finale levenswerk aan de uitgever (en aan mij). Pieter was uitgeput, maar hij was klaar.

Ik ontmoette Pieter voor het eerst op een congres in Brussel in 1974. Nu, 47 jaar later, verlies ik, maar ook mijn Elisabeth, een ontzettend dierbare vriend. En ik verlies mijn beste, trouwste en onbaatzuchtige linguïstische raadgever. Dat was Pieter vanaf de eerste dag dat ik in Nijmegen begon met Max Planck – in 1976. Hij was het die mij attent maakte op de nog piepjonge Duitse taalkundige Wolfgang Klein, die mijn eerste mededirecteur zou worden. En hij was het die me op koers hield in wat nu de ‘linguistic wars’ worden genoemd, de periode waarin de taalkunde haar ecologische relevantie ging verliezen. Dat zou Pieter niet overkomen. Razend kon hij worden wanneer hij geconfronteerd werd met het verval van zijn wetenschap, possible world semantics, minimalisme, Whorfianisme en meer. Dat lokte bij Pieter vlijmscherpe, ja bewust gekozen neerbuigende retoriek uit, in zijn fraaie, perfect-gearticuleerde Oxbridge Engels. Voor iedereen een plezier om te observeren, behalve natuurlijk voor de toegesprokene.

Maar belangrijker, het dreef Pieter om over de hele breedte van zijn vakgebied, in boek na boek en artikel na artikel, te laten zien hoe het wél moet. Van bijna alle 15 boeken die Pieter publiceerde, stuurde hij mij ontwerpen, concepten en pre-publicaties, met verzoek om commentaar. Ik kan alleen maar zeggen dat ik al doende veel en veel meer van Pieter leerde dan hij van mij.

Die boeken hadden niet geschreven kunnen worden zonder Pieter's fabelachtige talenkennis. Zijn Engels alleen al kende allerlei varianten, behalve Brits en Amerikaans English, amuseerde hij iedereen graag met zijn Aussi accent. Ook van het Nederlands beheerste hij allerlei varianten, met name het Surinaams Nederlands. Maar ook sprak hij Sranan, de Surinaamse creooltaal waarvan hij tussendoor een syntactische analyse en een spellingswijze schreef, en ook Mauritiaans Creools. Hij sprak en schreef klassiek Grieks en Latijn, maar was ook vloeiend in modern Grieks. Zijn Duits en Frans waren uitstekend, en ook zijn Italiaans was vloeiend. Hij kende Braziliaans Portugees en vast nog meer – nooit schepte hij op over zijn talenkennis. Maar wat Pieter onderscheidde van andere polyglotten was dat hij van al die talen direct de grammatica doorzag. In vergelijkend-taalkundige discussies, wist hij meteen precies de kenmerkende voorbeelden op te halen. Fabelachtig inderdaad.

De laatste dagen, sinds zijn overlijden bekend werd, werden mij vanuit de hele wereld condoleances en herinneringen aan Pieter toegestuurd. Hier zijn slechts een paar citaten daaruit.

Vanuit Schotland: "I loved Pieter, and admired him enormously." (Geoff Pullum)

Vanuit Duitsland: "Een man van formaat, dat was Pieter." (Pienie Zwitserlood)

Vanuit Italië: "Ik herinner me met oneindige bewondering en veel respect Pieter, de intelligente en grappige dialogen met hem. Pieter had een enorme cultuur, sprak goed Italiaans, kende de geschiedenis van Italië heel goed en had een diepe en nauwkeurige kennis van veel culturele en taalkundige problemen. Hij had een geweldige stijl en een verfijnde en serene persoonlijkheid." (Ino Flores d'Arcais)

Vanuit Engeland: "At the time he was teaching in Cambridge, he was a dashing figure, in a buff waistcoat and cravat with golden fob watch, as I recollect, and

already with the perfect Oxbridge accent. Pieter was the first to awaken my interest in linguistic theory. Like him I always thought the generative semantics model the most interesting of the formal theories, which in a sense is what the psycholinguistics of production has tried to cash out. Incidentally, in later years he and I disagreed so thoroughly about the role of pragmatics in linguistic theory that we agreed by common consent not to discuss it!" (Steve Levinson)

Vanuit Californie: "Oh Pim, dear friends - That is sad news indeed. I knew and cherished Pieter for more than forty years. Early on, he seemed to take me on affectionately as an eager, naive but promising younger brother. I learned from him constantly--was lectured, corrected, stimulated, informed. And through many, many interactions I always felt accepted. I remember his boyish smile and laugh. One morning in the canteen he bounced up to me, smiling, with a little folder of papers. He wanted to proudly share a sheaf of Greek poems he had translated into Dutch when he was 12.

A true polymath from the start, both broad and deep. I'm not at all surprised to learn that he was writing to the very end. I will miss him." (Dan Slobin)

Maar wie hem het meest zullen missen zijn jullie Raj en Vishwanee. En vooral jij Trisha – jij was Pieter's oogappel, het zonnetje in huis – dat heeft hij me vaak laten weten. Jullie hebben Pieter's kluizenaarsleven, want dat was het de laatste jaren, zeer verrijkt.

Toen wij een dierbaar familielid verloren, citeerde Pieter Thomas à Kempis: Hodie homo est, et cras non comparet -- vandaag is de mens er nog en morgen verschijnt hij niet meer. Pieter noemde zichzelf tegenover mij "fatalist" en dat was ware wijsheid.

Pim Levelt